

f (poesis)

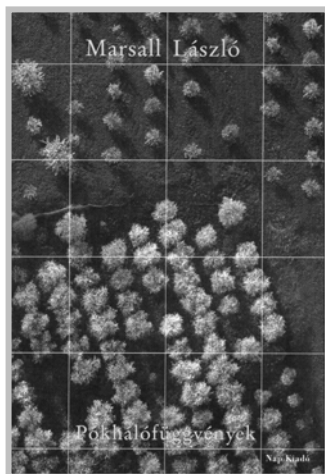
MARSALL LÁSZLÓ: PÓKHÁLÓFÜGGVÉNYEK

„Tágabb értelemben a függvény bármilyen operáció, amely az időben és térben elképzelhető.”
(Bolyai Farkas: Tentamen juventutem in elementa matheseos purae... introducendi. 1832)

ha $x \in \{\text{receptió}\}$ „Igaz ugyan, hogy öt kötetének kritikai recepciója a megbecsülő figyelem szelíd folytonosságára utal, az átfogó értelmezési kísérletek elmaradása a szokatlan látásmód, versalkat fölötti zavar jeleinek tekinthető” (Keresztury Tibor, Alföld, 1992/4, 58.). Alföldy Jenő szürrealizmus és konstruktivizmus koordinátaival definiálta a Marsall-lírat (Tiszatáj, 1991/12,92); Ágh István Reverdy szövegeit idézte pretextusként, bizonytalanul, mert „ezeket a verseket nem elemezhetem, sírt dúlnék föl, elhallgatom és beléjük borzadok” (Jelenkor, 1984. 960); az asszociatív líra és a poesis docta hagyományába ágyazta a Marsall-szövegeket Rába György (Holmi, 1992. 740–741); Varga Lajos Márton a Marsall-líra „lényegét a beszédmód különféle lírahagyományokból eredő igen eltérő lehetőségeinek

egyidejű hasznosításában vélte megragadni, míg Lator László szerint „Marsall költészetében sokféle kitörési kísérletnek lehetünk tanúi” (Jelenkor 1991. 1054–1055); Pomogáts Béla kritikai recepciójában ugyane líra „egyszerre lesz nagyon személyes és nagyon személytelen” (Életünk 1988, 842); Tandori Dezső interpretációjában „a Marsall-költészet a legalapvetőbb dolgokkal kíván törődni, és ezt igen határozottan teszi” (Új Írás, 1988/7. 122)... E – kivétel nélkül pozitív értékítéletű – kritikai reflexiók interpretációs szempontjainak sokszínűségére szigorúan komponált hipertextusként feszül rá Keresztury Tibornak az 1992-ig megjelent Marsall-kötetek szövegeire referáló, átfogó igényű analízise (Alföld, 1992/4. 58–63), melyben e szövegeket a neoavantgárd formabontástól induló, a „lírai alany elszigetelése” és „egy távoli korokon átívelő kreált nyelv” révén „egzisztenciális fordulatba” torkolló folyamat mentén értelmezte. A Marsall-recepció grafikonja tehát egyenletes, töretlen emelkedést mutat, interpretációs koordinátái azonban nem explicitek, általában stilisztikai diskripcióra, a szerző (a)politikus magatartásának, tudományos előképzettségének biografikus adalékaira szorítkoznak.

ha $x \in \{\text{struktúrák}\}$ A *Negyvenegy öregek* (1988) kötetig hasonló egyértelműséggel

Nap Kiadó
Budapest, 1998
168 oldal, 795,- Ft

kirajzolódó folyamatként (folytonos függvényként) írható le a Marsall-kötetek kompozíciós elvének alakulása: a *Vízjelek* (1970) nyolc, a formális koherenciajegyeket (tematikus összefüggés, cikluscím = verscím képlet stb.) nélkülöző ciklusát olyan kötetpompozíciók követik, amelyekben a ciklusok száma, a versszövegek osztottsága csökken, a formagazdagság, a variativitás hangsúlyozását felváltja a koncentrikus szerveződés, a *Negyvenegy öregek* c. kötetében a szövegek egyetlen centrum, a kötet cím köré rendeződő, feszes kötetstruktúrát hoznak létre. Ám a *Város papírmadár*ból (1993) kompozicionális jegyei már inverz folyamatot tükröznek, s a *Pókhálófüggvények* (1998) kilenc ciklusával az osztódás, úgy tűnik, meghaladta a *Vízjelek* alfaját. E felfokozott szerkezeti disztributivitás, melyet tovább erősít a *Pókhálófüggvények* szövegeiben a kritika által a korai Marsall-költészet egyik legszembe-tűnőbb attribútumaként megjelölt formai variativitás (Balassi strófa, tizenkettesek páros rímmel, négysarkú kilenceselek, szonettek, prózaversek), olyan poétika felé mutat, mely nem kedvez egzisztenciális, a lét egészére vonatkozó kérdések koncentrált, súlyozott exponálásának.

ha $x \in \{disputa\}$ A tagoltság, variativitás formai keretül szolgálhat a játék poétikájához, mely lehetőség kiaknázása megfigyelhető Marsall hetvenes éveiben megjelent kötetek szövegén: a kombinatorikus elven alapuló, már-már lettrista kísérletek akár egy szemiotikai irányba továbbfejlődő, a nyelvmágia/nyelvrendszer titkát kutató poétika alapjául is szolgálhattak volna. A Keresztury Tibor által egzisztenciális fordulatként jelölt *Egy világ mintája* (kiteljesedett formában a *Negyvenegy öregek*) kötetét után a *Pókhálófüggvények* könnyen interpretálható visszatérésként e lehetőséghez. Ilyen jellegű olvasatban valószínűség központi helyet foglalna el az *Anthroposz tézisei* ciklus *Három*

kvázi csoportelméleti költemény címmel jelölt *Appendix*-szövege, melyben a csoportelmélet axiómáit működtetve tartalomsszervezőként, az eljárás három alegységre tagolódó, társadalmi/politikai szatíráként is olvasható szöveget eredményez. Látszólag a leibnitzi cogitatio caeca, vak gondolkodás elve szerint a karaktereket (itt: szavakat) axiómák szerint kapcsoló/generáló művelet olyan szöveget hoz létre, mely, félretéve a cogitatio caeca karakterek jelentését mellőző metódusát, parodisztikus szituációraként is értelmezhető: játék, „a csoportelmélet és a költészet összeházasítása” – ahogyan mathesis és poesis Marsall-versszövegekben gyakori házasságára szinte valamennyi kritikai reflexió céloz. Azonban nehezen terjeszthető ki ezen értelmezés a *Három kvázi csoportelméleti költemény* függelékeként(?) közölt, *Jegyzet* címmel jelölt, több oldalas szövegre. E szöveg a tudományos kommentár műfaji jegyeit hordozza, melyet meg-megtörnek egyes szám első személyű okító/magyaráz(kod)ó mondatok: olyan interpretációs utasítás ez a *Három kvázi csoportelméleti költemény* szövegéhez, mely az értelmezés metódusának determinálásával kioltja a játék játék-mivoltát, sőt, a címbeli kvázi jelzót is érvényteleníti, ironikussá minősíti át. Olyan olvasat, amely a *Jegyzet* szövegét is az adott opusz szövegének tekinti, kettéosztott költeménnyel áll szemben, melynek két része két, egymást érvénytelenítő poétikát képvisel, első részében a tartalomsszervező elem csoportelméleti axiómasor, második részében a lírai én (magát alkotói szerepkörben feltüntető) didaktikus megnyilatkozásai, s ezen osztott szöveg két feleselő töredéke között meghatározott (függvényszerű) reláció van: főszöveg – jegyzet viszony. A dialogicitás, illetve a polaritás hagyományos jegye a Marsall-lírának, nem csupán explicit, dramatizált formában (mint az *Amíg a Föld forog* buffo

misztériumában), hanem olyan sajátos formákban is, melyek a dialógusnak csupán egyik szolamát rögzítik (ahogyan a *Szerelem alfapont* kötet *Két disputa* című ciklusának szövegei). Ez utóbbi forma dominál a *Pókhálófüggvények* két ciklusában, az *Anthroposz téziseiben* és a *Fekete turisztikában*. A *Fekete turisztika* szövegei az autoriter kontaktusteremtés formáit öltik magukra (*Ajánlások és parainézisek*, *Fekete turisztika – eligazítás*, *Napi parancs*, *A magyar labdarúgó-válogatott egyik mesteredzőjének levele utódjához*): a felettes szolamái, melyek nem tartanak igényt reflexiókra. A ciklus utolsó versszövege (*A támadó szeretet alakulatai*) azonban deskriptív jellegű, egy szürrealista látomás/beszámoló formájában tematizálja, egyben utólag (immár külső, narrátori nézőpontból) minősíti a felettes-típusú kommunikációt („támadó szeretet”): a versbeli beszélő tehát a korábbi szövegekhez képest pozíciót vált, mintegy elcsúsztatja a vonatkoztatási rendszert, melynek origójában a lírai alany áll, így válik lehetővé a zárlatszerű újraértelmezés. E sajátos relativitást teremtő eljárás felfedezhető az *Anthroposz tézisei* és a *Görscbe kötött szonettek*, 1-14 ciklusában is, ahol a monologikus formákat egy-egy dialógus, mégpedig disputa zárja. Az *Anthroposz tézisei* ciklus említett *Appendixe* előtt a (kvázi-)zárószöveget a *Vita a műanyag dugóval* képviseli. Az ezt megelőző versszövegekben leírások váltakoznak ódai hangvételű megszólításokkal (Mathesis műzsához), melyekben Anthroposz beszél, ám Mathesis (=léttitok?) megközelíthetetlen, megnevez(het)etlen marad a körülírások, a versnyelv szövevényei között. A *Vita a műanyag dugóval* szövegében azonban mindkét beszélő szót kap: a homo sapiens és egy borosüveg műanyag dugója, majd újra a homo sapiens, de immár narrátori funkcióban. A két rövid, rendezett sorokban rögzített káromkodás-sorozat közül az

első kettő a bor megközelíthetlenségének kérdése körül forog, ahol is a homo sapiens a támadó, a dugó az ellenszegülő fél, míg a narrátori zárás szerint az üveg-vágóval kilopván a bort „nem rikácsolni vígan, / hányni volt kedv utána”. Parodisztikus képe ez a szituációnak, ahol a

ha $x \in \{\text{nyelv}\}$ nyelv makacssága miatt vált hozzáférhetetlenné, definiálhatatlanná a Mathesis karaktersorral jelölt tartalom. A lírai alany eme pozícióváltása és kettéosztódása (anthroposzból homo sapiens + dugó/alkotó + nyelv) és a felek szembeállításuk egymáshoz az implikálja, hogy a homo sapiensnek/alkotónak nincs hatalma a dugó/nyelv fölött, s a leírt versszöveg kettejük disputájának függvénye. Ezt az olvasatot erősíti a *Görscbe kötött szonettek*, 1-14 ciklusa is, ahol a 14 szonettet „görscbe kötő” zárlat, *A szonett megfenyítése és annak feleselése* hasonlóképp két hangra szerelt disputa alkotó és az antropomorfizálódott (demiurgizálódott) nyelvi-poétikai forma között, melynek szövegében a két fél önállóságának és egymáshoz rendelt voltának paradoxona is megfogalmazódik: „ezt a randa verset / Én írom benned” – szól az alkotó? vagy a szonett? A disputa, az egymás érvénytelenítésére való törekvés tettenérhető a *Három kvázi csoportelméleti költemény* főszöveg – jegyzet relációjában, egyes ciklusok dialogikus zárlataiban, cikluszárlat – ciklusegész viszonyában: e reláció (függvény) a versszövegek és ciklusok alapképlete. A disputa-szituáció látszólag csupán tematikusan terjesztetik ki alkotó és nyelv viszonyára, amennyiben kettejük disputája *A szonett megfenyítése és annak feleselése* szövegében maga a költemény. Adódik azonban egy olyan értelmezési lehetőség, mely a Marsall-líra egyik tradicionális, s a *Pókhálófüggvények* kötetének szövegeiben fokozottan domináló stílusjegyet, az argó elemeivel feldúsított, helyenként túlbúrjázó/szókimondó (*A magyar labdarúgó-*

válogatott egyik mesteredzőjének levele utódjához), helyenként elliptikus (l. *Túlélők 1-2.*) vagy roncsolt („hominus marginalis” stb.) versnyelv dinamikáját alkotó és nyelvdisputájának/birkózásának, a nyelv(dugó) hiábavaló áttörésének/visszafeleselésének szöveggé vetült grafikonjaként láttatja. (Képes beszédet kedvelő interpretátor akár azt is hozzátehetné: a sajátos disputa dinamikájának grafikonja észrevétlenül, sokrétűen, sorsszerűen – pókhálóként fonja át a kötet versszövegeit, és jelentőségteljes az a mód, ahogyan álpolitikai álparódiák, macska-rondók, variációk nyelvhálója le/elfedi az ontológiai alapkérdések létmódjának dimenzióját.) Ha tehát a versszöveg ezen olvasatban függvény, átértelmeződnek azon utalások is, melyek (közvetlen szöveggörnyezetükben ironikus utalásokként) a költészet, ars poetica mechanizált voltára céloznak („lettem / ihlető gépszírokba / tollát mártó balfácán” *Önéletrajz-töredék*, *Gombnyomások* ciklus stb.): a nyelv-alkotó disputa, az áttörési kísérletek a nyelvhálón, azaz az ars poetica nem(csak) magasrendű, izolált művészet, hanem a létfenntartás köznapi, az

ember számára (sorsképletként) előírt mestersége.

akkor $y = A$ fenti értelmezési feltevésekkel közeledve a *Pókhálófüggvények* kötetéhez, az így körvonalazódó olvasat nem elsősorban azért lehet érdekes, mert a kötet szövegeihez esetleges hozzáférést kínál posztmodern értelmezési kísérleteknek, hanem mert a csupán stilisztikai, tematikus jegyeket regisztráló analízis a *Pókhálófüggvények* szövegei kapcsán aligha tárhatna elő új, a korábbi kötetek interpretációi során kevésbé hangsúlyozott lehetőségeket (netán megrovó értékítélettel törné meg a látszólag nem kellőképp neoterikus poétika eddig töretlenül emelkedő recepciós görbéjét). Mindemellett a kötet, lévén egyben sajátos *Tentamen mathesis* és *poesis* egymáshoz kezesítésére, a recenziót is meditációra készítheti: $\text{recenzió} = f(\text{poesis})$?

Balogh Piroška